

Торбас О.О.

*Національний університет «Одеська юридична академія», аспірант кафедри
кримінального процесу*

**ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ ДОКАЗУВАННЯ ПРИ СКЛАДАННІ
КЛОПОТАННЯ ПРО ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ДІЙОВИМ КАЯТТЯМ**

Згідно зі ст. 2 КПК України, одним із основних завдань кримінального провадження являється забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Для того, щоб відповідні учасники провадження мали можливість реалізувати свої права, уповноважена посадова особа під час досудового розслідування повинна чітко притримуватися вказівок чинного процесуального законодавства. Відповідно, дотримання процесуальної форми вимагається від слідчого і під час збирання та перевірки доказів.

Обставини, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, зазначені в ст. 91 КПК. Однак це положення лише вказує на загальний предмет доказування, залишаючи слідчому процесуальну свободу при збиранні саме того обсягу доказів, якого буде достатньо для підтвердження винності особи чи інших обставин. Відповідно, в кожному конкретному випадку особа, яка проводить досудове розслідування, повинна самостійно обрати ті обставини, які мають бути встановлені. Так, наприклад, при складанні клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності слідчий в більшій мірі концентрує свою увагу на збиранні саме тих доказів, які вказують на можливість звільнити особу від кримінальної відповідальності.

Так, у випадку звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із дійовим каяттям слідчим має бути доведено три підстави: щире каяття, активне сприяння розслідуванню правопорушення та повне відшкодування збитків або усунення шкоди.

Щире розкаяння проявляється у тому, що особа визнає свою провину, висловлює жаль з приводу вчиненого та бажає виправити ситуацію, яка сталася. Усі перелічені складові щирого розкаяння є виключно суб'єктивними, і, відповідно, не можуть бути встановлені доказами, які не пов'язані з особою

самого підозрюваного. Тож можна зазначити, що основним джерелом доказу, який свідчить про визнання особою своєї провини, є відповідний протокол допиту. Під час такого допиту винна особа повинна визнати себе повністю винною у вчиненні правопорушення та висловити щирий жаль з приводу того, що трапилося. В той же час слідчий повинен прискіпливо поставитися до відомостей, які він отримав внаслідок такого допиту (як, в принципі, і до будь-яких інших доказів), та підтвердити таке щире розкаяння і іншими відомостями. Очевидно, що найкращим доказом розкаяння є активне сприяння розслідуванню.

Сприяти розкриттю злочину означає, що особа своїми діями надає активну допомогу правоохоронним органам з виявлення знарядь скоєння злочину, слідів та предметів злочину; у виявленні, затриманні та викритті співучасників; у проведенні слідчих дій; у встановленні усіх фактичних обставин, які мають відношення до відповідного провадження; у з'ясуванні причин та умов кримінального правопорушення. Зі сторони особи, яка скоїла злочин, сприяння розкриттю злочину може проявлятися у добровільному чи вимушеному, явному чи прихованому, за власною ініціативною чи за завданням правоохоронних органів; у вилученні чи знищенні засобів скоєння злочину, створенні умов для захоплення членів злочинної організації тощо.

Активне сприяння розкриттю злочину ставить перед підозрюваним одразу дві вимоги. По-перше, таке сприяння повинно бути добровільним, тобто суб'єкт сам, за власним бажанням на основі внутрішнього переконання проявив ініціативу у наданні допомоги правоохоронним органам. По-друге, така поведінка повинна бути ініційована самим підозрюваним. В той же час варто зазначити, що обов'язок доказування покладається на слідчого та прокурора (ст. 92 КПК), і цей обов'язок не може бути перекладений на особу, яка скоїла кримінальне правопорушення. Наприклад, у ході допиту, який було ініційовано слідчим, підозрюваний зізнається у скоєному правопорушенні та детально описує подію правопорушення, співучасників, сховані знаряддя тощо. Тобто хоча допит і було ініційовано слідчим, підозрюваний активно сприяв розслідуванню, що може бути підставою його звільнення від кримінальної відповідальності. Таким чином можна дійти висновку, що при аналізі такої підстави, як «активне сприяння»

слідчий повинен керуватися принципом розумності та не вимагати від підозрюваного повної ініціативи при доказуванні обставин, які передбачені ст. 91 КПК.

На практиці активне сприяння розслідуванню закріплюється у протоколах допиту підозрюваного, де він викладає усі необхідні відомості для прискорення розслідування відповідного правопорушення. Проте лише одних допитів недостатньо. Будь-який факт, повідомлений підозрюваним, має бути підтверджений відповідними слідчими (розшуковими), негласними слідчими (розшуковими) діями та результатами оперативно-розшукової діяльності. Нерідко бувають випадки, коли підозрюваний розповідає неправдиві відомості про подію злочину, співучасників тощо з метою заплутати розслідування. Такі дії розцінюються як протидія розслідуванню і аж ніяк не можуть бути підставою звільнення від кримінальної відповідальності.

Відшкодування збитків або усунення шкоди проявляється у наданні підозрюваним (або третьою особою) коштів на лікування потерпілого, ремонт або придбання пошкодженого/зруйнованого майна, утримання непрацездатних осіб померлого тощо. Також таке відшкодування може проявлятися у принесенні публічного вибачення, наданні відповідною особою послуг, нематеріальної допомоги, результати якої повністю відшкодовують завдані збитки. Підтвердженням відшкодування можуть бути чеки, квитанції, інші офіційні папери, які підтверджують надання винної особою коштів, послуг тощо з метою усунення шкоди. Усі ці документи долучаються до матеріалів кримінального провадження. Також до джерел доказів, які підтверджують усунення шкоди, можна віднести протокол допиту потерпілого (чи окрема заява), у якому особа повідомляє, що винний надав кошти на відшкодування збитків у повному обсязі.

Варто зауважити, що докази відшкодування шкоди та заява потерпілого мають взаємодоповнюючий характер. Так, слідчий не може бути впевнений, що винна особа відшкодувала збитки лише із слів самого потерпілого. Існує ймовірність того, що підозрюваний певним чином вплине на особу, якій кримінальним правопорушенням була завдана шкода, в результаті чого у слідчого опиниться заява потерпілого про повне відшкодування шкоди. Одним із основних

завдань працівників правоохоронних органів є захист прав та законних інтересів осіб, які постраждали внаслідок злочинного діяння, і в даному випадку від уповноважених посадових осіб вимагається особливо суровий контроль, який проявляється не тільки у з'ясуванні думки самого потерпілого, а і перевірці відповідних показань іншими фактичними даними. В той же час варто зазначити, що далеко не завжди слідчий може визначити, яке відшкодування збитків є «повним». Для відповіді на це питання він перш за все повинен звернутися до потерпілого. В будь-якому випадку рішення про повне відшкодування збитків приймається лише слідчим на основі усіх наявних доказів та після їх детального вивчення та оцінки.

Можна дійти висновку, що чітке дотримання процесуальної форми при збиранні, перевірці та закріпленні доказів дозволяє із впевненістю стверджувати, що будуть встановлені усі необхідні фактичні обставини, а учасники кримінального провадження зможуть у повній мірі реалізувати свої права та захистити власні інтереси.